

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درباره تحلیل محتوا بدانیم

مؤلفین:

دکتر پری مسلمی پور لالمی، نسرین نیکدل

درباره تحلیل محتوا بدانیم

تالیف: دکتر پری مسلمی پور لالمی، نسرين نیکدل

ناشر: دلکام

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۵۰۰۰ ریال

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه	: مسلمی پور لالمی، پری، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: درباره تحلیل محتوا بدانیم/ مولفان پری مسلمی پور لالمی، نسرين نیکدل.
مشخصات نشر	: رشت: دلکام، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۷۴ ص.
شابک	: 978-600-97433-0-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۷۴-۷۱.
موضوع	: تحلیل محتوا
موضوع	: Content analysis (Communication)
موضوع	: کتاب‌های درسی -- ایران -- ارزشیابی
موضوع	: Textbooks -- Iran -- Evaluation
شناسه افزوده	: نیکدل، نسرين، ۱۳۴۴ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ۴۵۵م/۹۳P
رده بندی دیویی	: ۴۰۱/۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۷۹۳۹۹

فهرست

صفحه

مقدمه	۶
تعاریف تحلیل محتوا	۸
تاریخچه شکل گیری تحلیل محتوا	۱۰
اهداف تحلیل محتوا	۱۲
کاربرد تحلیل محتوا	۱۳
مزایای تحلیل محتوا	۱۶
کاستی های تحلیل محتوا	۱۶
انواع تحلیل محتوا	۱۶
انواع واحدهای تحلیل	۱۹
واحدهای نمونه گیری	۱۹
واحدهای ضبط	۱۹
واحدهای متن	۲۰
تحلیل محتواهای اولیه	۲۰
رهنمود عملی	۲۰
طرح	۲۱
اجرا	۲۱
گزارش	۲۲
مراحل تحلیل محتوا	۲۳
برخی روشهای تحلیل محتوای کتاب درسی	۲۳
۱. روش ویلیام رومی	۲۴
نمونه عملی تحلیل کتاب با استفاده از تکنیک ویلیام رومی	۲۴
مثال ۱: کتب جدیدالتالیف ریاضی ششم، هفتم و اول راهنمایی قدیم)	۲۴
میزان تفاوت ضریب درگیری کتابهای ششم، هفتم و اول راهنمایی قدیم	۳۵
۲. روش خوانایی گانینگ و بررسی تصاویر	۳۶
نمونه عملی تحلیل کتاب با استفاده از تکنیک خوانایی گانینگ	۳۸

- مثال ۲: بررسی مقایسه ای کتاب ریاضی جدید التالیف هفتم و ریاضی اول راهنمایی [قدیم]
و بررسی تصاویر ۳۸
- مثال ۳: بررسی مقایسه ای کتابهای علوم هفتم و اول راهنمایی (قدیم) ۴۲
۳. روش مریل ۴۵
- نمونه عملی تحلیل کتاب با استفاده از تکنیک مریل ۴۸
- مثال ۴: تحلیل محتوای کتاب جدیدالتالیف علوم هفتم بر اساس الگوی آموزشی مریل ۴۸
۴. تحلیل محتوا با استفاده از روش آنتروپی شانون ۵۲
- نمونه عملی تحلیل کتاب با استفاده از تکنیک شانون ۵۵
- مثال ۵: تحلیل محتوای کتب جدیدالتالیف مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه از بعد تربیت سیاسی
شهروند ۵۵
- نمونه عملی تحلیل محتوای ارتباطی (بر اساس مفهوم سبک زندگی) ۶۲
- مثال ۶: تحلیل محتوای کتاب ریاضی اول دبیرستان از بعد آموزش سبک زندگی ۶۴
- منابع ۷۱

مقدمه

محتوا یکی از عناصر هر برنامه درسی است. محتوای برنامه درسی در بردارنده دانش‌ها (حقایق، تبیین‌ها، اصول، تعاریف)، مهارت‌ها و فرآیندها (خواندن، نوشتن، حساب کردن، تفکر منطقی، تصمیم‌گیری، ایجاد ارتباط) و ارزش‌ها (خوب و بد، صحیح و غلط، زشت و زیبا) است. (ملکی، ۱۳۸۹: ۶۸) که دانش آموز در ضمن آموزش یاد فرآیند یاددهی-یادگیری با آن در تعامل قرار می‌گیرد. (نوریان، ۱۳۸۹: ۶۵)

تحلیل محتوای یکی از مهمترین تکنیک‌های پژوهشی است که در پی شناخت داده‌ها به منزله پدیده‌های نمادین است و بدون ایجاد اخلاص در واقعیت‌های اجتماعی به تحلیل آن‌ها می‌پردازد. امروزه تحلیل محتوا تقریباً دستخوش نقطه عطفی است. تاریخ آن ریشه در شیفتگی روزنامه نگاران به ارقام دارد. باین تصور که بیان کمی متقاعدکننده‌تر از بیان کیفی است. تحلیل محتوایی تواننده بازی شمارش ادامه دهد و چه بسا به نتایج جالبی برسد اما به بصیرت نمی‌کشد. (کلوس کریپندورف، به نقل از نایی، ۱۳۷۸)

تحلیل محتوا روشی برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ارتباطات، برای تفسیر و پی‌بردن به نگرش درونی به کار برده می‌شود و در صدد است با شناخت چرایی، اهداف و سبک‌های ارائه پیام، نظر یا عقیده‌ای خاص را، که محور اصلی هر نوشته یا اثری است، با استفاده از مدل‌های عملکردی - ارتباطی، توصیف، و تبیین کند.

آموزش و پرورش هر کشور نقش مهمی در رفتار فردی و اجتماعی افراد دارد. هدف فعالیت‌های آموزشی، رشد آگاهی و توانایی‌های بالقوه انسان است. (رستگارپور و همکاران، ۱۳۸۸) هر محتوایی، برای ارائه به دیگران نیازمند ابزار و وسایلی است که اطلاعات و داده‌ها در آن‌ها نگهداری شده و منتقل می‌شوند. این ابزارها و وسایل، رسانه‌های آموزشی نامیده می‌شود. (ای.پی.ای، ۲۰۰۸، به نقل از سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳) برنامه و محتوای کتاب

درسی، یکی از عناصر مهم نظام آموزش و پرورش است و در تحقق اهداف آموزش و پرورش نقش اساسی دارد. با توجه به گستردگی و پوشش وسیع فعالیت های نظام آموزشی، لازم است که در طراحی و اجرای فعالیت های آن از مطلوب ترین شیوه ها استفاده کرد تا کیفیت آموزشی ارتقا یابد. در نظام های آموزش متمرکز کتاب های درسی از اهمیت بسیاری برخوردارند و تقریباً عوامل آموزشی بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می گردد. کتب درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوا و خط مشی های آموزش دارند، کانون توجه بسیاری از دست اندرکاران آموزش و پرورش می باشد. از آنجا که نظام آموزش و پرورش ایران متمرکز و برنامه، کتاب و معلم، محورهای اساسی آموزش و یادگیری اند و با توجه به آن که در بسیاری از موارد، کتاب درسی تنها رسانه آموزشی است که در اختیار معلم قرار دارد و فرآیند تدریس و یادگیری تنها با اتکا به محتوای برنامه درسی، مفاهیم و ارزشهای مطرح شده در آن صورت می پذیرد، محتوای مطلوب کتاب های درسی می تواند دانش آموزان را به چالش فکری وادارد و از جمود فکری و ذهنی رها سازد و پاسخگوی نیازمندیهای عصر جدید انسانها باشد. (زمانی وهمکاران، ۱۳۸۷)

یکی از ابزارها و عوامل موثر در یادگیری و پیشرفت تحصیلی فراگیران در نظام های مختلف تعلیم و تربیت، کتاب های درسی است. ویتیکر و دایر (Whitaker and dyer, 2000) معتقدند که کتاب درسی به ویژه در تعلیم و تربیت سنتی از مهم ترین عناصر برنامه درسی است. بیشترین وقت مدرسه به تدریس و خواندن کتاب درسی می گذرد. (پرورش، ۱۳۹۲) در آموزش و پرورش کشور ما، که یک نظام آموزشی متمرکز می باشد، کتاب درسی، مهم ترین منبع آموزشی و راهنمای درسی مورد استفاده ی معلم و شاگردانش در فرایند یاددهی - یادگیری آموزشی است. دانش آموز با مطالعه ی متن درس، با انجام فعالیت های یادگیری به نوع سازی، هماهنگی و تعمیق یاد گرفته های کلاسی خود می پردازد و با مطالعه ی متن درس، به یادگیری مستقیم دانش ارائه شده در این محتوا می پردازد. لذا بررسی محتوای کتاب های درسی به دلایل مختلف همچون مطابقت با اهداف برنامه ی درسی یا شناسایی نقاط قوت و ضعف کتاب های درسی، امری ضروری است. که به روش های مختلفی می تواند